

Sebastian CZYPIONKA

Andrzej RAWICKI

Józef ULIASZ

WPŁYW NACHYLENIA SZCZELINY USKOKOWEJ NA ZMIANY PRZEBIEGU
DEFORMACJI POWIERZCHNI, WYWOŁANEJ EKSPLOATACJĄ GÓRNICZĄ
W ŚWIETLE BADAŃ MODELOWYCH

Streszczenie. W pracy podano wpływ nachylenia szczeliny uskokowej na zmiany przebiegu deformacji powierzchni. Stwierdzono, że nachylenie powyżej 50° wpływa na wystąpienie tych zmian. Natomiast nachylenie powyżej 60° powoduje wystąpienie zmian deformacji w postaci progów.

1. WPROWADZENIE

Zdecydowana większość prac z dziedziny szkód górniczych dotyczy określenia stanu deformacji górotworu i powierzchni zachodzącej pod wpływem eksploatacji górniczej prowadzonej w dziewiczym, wolnym od zaburzeń tektonicznych górotworze. Najbardziej istotny wpływ na zmienność deformacji górotworu spośród wszelkiego rodzaju zaburzeń tektonicznych wywierają uskoki. Poznanie zjawiska zmian deformacji górotworu w rejonie strefy uskokowej jest problemem trudnym o wysokim stopniu złożoności, w chwili obecnej jeszcze nie w pełni rozeznany. Z praktyki górniczej wiadomo, że zaburzenia w postaci uskoków w istotny sposób wpływają na zaburzenia deformacji powierzchni. Poznanie przebiegu zjawiska deformacji w otoczeniu strefy uskokowej osiągnąć można za pomocą:

- pomiaru deformacji in situ,
- badań analitycznych,
- badań modelowych.

Każda z wymienionych metod ma pewne zalety, jak również wady. Metody pomiarów in situ w praktyce stosować można sporadycznie i to jedynie w przypadkach jednostkowych. Matematyczne ujęcie zjawiska jest trudne ze względu na geometrię modelu, jak też na zmienność własności górotworu. Badania modelowe pozwalają na szybkie i stosunkowo dokładne określenie rozkładu deformacji. W badaniach tych istnieje możliwość modelowania różnych układów geometrycznych strefy uskokowej, pozwala to określić najbardziej niekorzystne sytuacje ze względu na ochronę powierzchni.

W niniejszej pracy poszukiwano odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób wpływa nachylenie strefy uskokuwej na zmianę deformacji powierzchni przy stałych parametrach geologicznych badanego wycinka górotworu.

2. METODYKA BADAŃ

Wiarygodność wyników badań modelowych w dużej mierze zależy od parametrów mechanicznych zastosowanych materiałów ekwiwalentnych. Dobór materiałów zależy od następujących wskaźników mechanicznych określonych dla skał rzeczywistych (określonych indeksem N), jak i materiału ekwiwalentnego (indeks M):

- wytrzymałość na ściekanie R_{CN}, R_{CM} ,
- wytrzymałość na rozciąganie R_{FN}, R_{FM} ,
- moduł sprężystości podłużnej E_N, E_M ,
- ciężar objętościowy γ_N, γ_M ,
- współczynnik Poissona ν_N, ν_M .

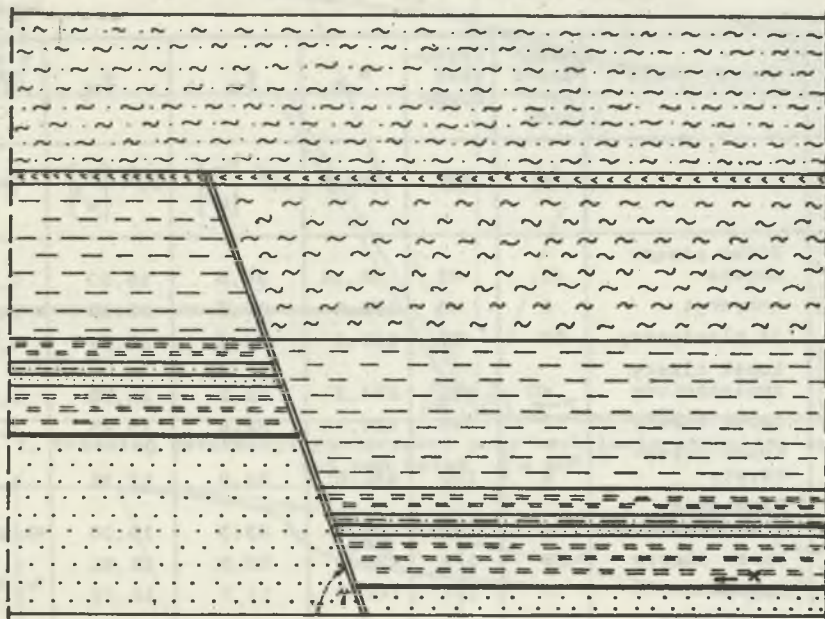
Nasonow [1] podaje, że dla procesów osiadania zachodzących w płaskim stanie naprężenia podstawowym wskaźnikiem jest wytrzymałość na ściskanie skał oraz materiału modelowego. W Laboratorium Instytutu Techniki Eksploatacji Złóż doświadczalnie ustalono wytrzymałości R_{CM} wg następującego schematu:

- składniki stałe
  - piasek kwarcowy,
  - woda wodociągowa (10% obj. piasku),
- składniki zmienne
  - chromalit,
  - szkło wodne.

Dla przyjętej skali modelowania 1:100 i zadanych wartości $R_{CN}, \gamma_N, \gamma_M$ określono wartości R_{CM} dla poszczególnych warstw modelowanego wycinka górotworu, wyniki zestawiono w tabeli 1.

Badania przeprowadzono na stoisku o wymiarach 3,65x0,30x2,00 m. Modelowano wycinek górotworu przedstawiony na rys. 1. Warstwy zalegające poziomo przecięte są uskokiem normalnym, podłużnym i zwykłym o następujących parametrach:

- zrzut usoku $h = 40$ m,
- głębokość wygasania usoku liczona od powierzchni $R = 43$ m,
- szerokość szczeliny uskokuwej $s = 5$ m,
- kąt nachylenia płaszczyzny uskokuwej β zmieniano w zakresie $50-80^\circ$ co 10° .

- glina zapiaszczona
- anhydryt
- ił plastyczny
- łupek iłasty zapiaszczony
- łupek iłasty
- łupek piaszczysty
- piaskowiec drobnoziarnisty
- węgiel

Rys. 1. Układ warstw modelowanego wycinka górotworu

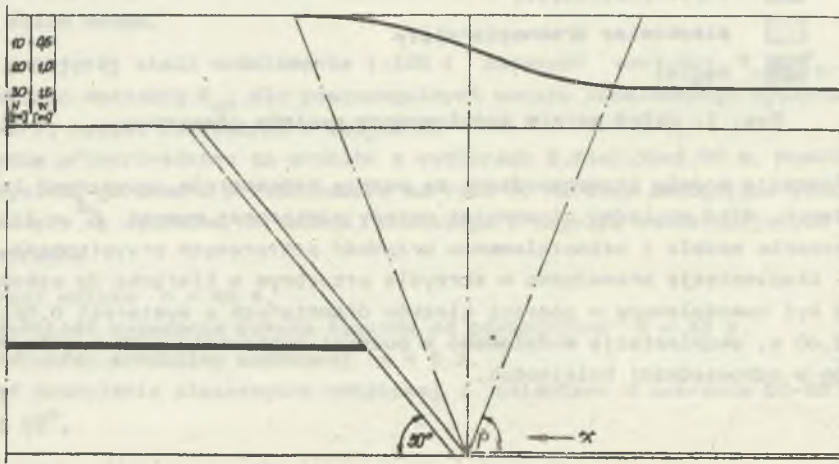
Deformacje modelu przeprowadzono za pomocą tensometrów optycznych lusterkowych. Błąd względny stosowanej metody pomiarowej wynosi $\delta^2 = 11,4\%$. Po wykonaniu modelu i zainstalowaniu urządzeń pomiarowych przystąpiono do badań. Eksploatację prowadzono w skrzydle zrzuconym w kierunku do uskoku. Pokład był zamodelowany w postaci klocków drewnianych o wymiarach $0,02 \times 0,02 \times 0,40$ m, eksploatację modelowano w postaci wyjmowania poszczególnych klocków w odpowiedniej kolejności.

Tabela 1

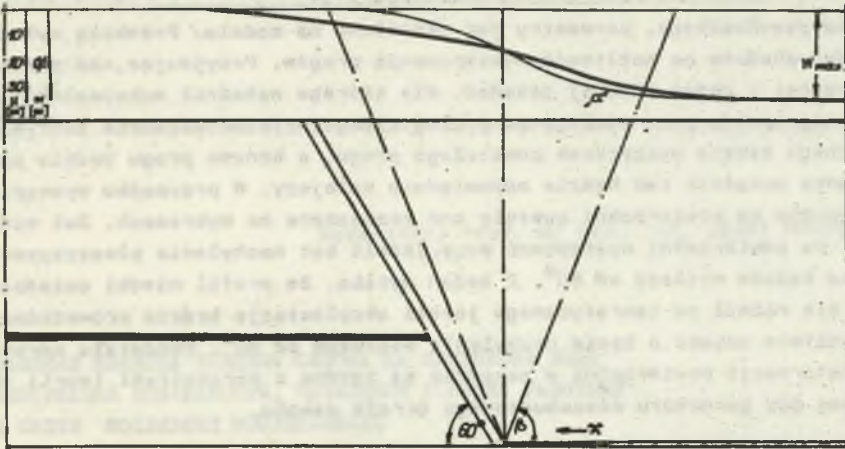
Nr warstwy	Rodzaj skały	Mięższczość warstwy	Głębokość spągu	R_{cN}	δ_N	δ_M	R_{cM}
		[m]	[m]	[MPa]	$10^3 \left[\frac{N}{m^3} \right]$	$10^3 \left[\frac{N}{m^3} \right]$	[MPa]
9	Gлина пшеч- czyta	43	43	85,34	20,6	16,30	0,675
8	Anhydryt	6	49	196,2	26,2	16,18	1,212
7	Ił plastyczny	50	99	137,3	24,3	16,91	0,961
6a	Łupek ilasty zapieczony	40	139	294,3	23,1	16,06	2,059
6	Łupek ilasty	7	146	220,7	22,8	15,25	1,490
5	Łupek piesz- czysty	4	150	441,5	24,0	17,35	3,210
4	Pieszkowiec drobnoziarnisty	4	154	725,9	23,3	15,30	4,750
3	Łupek ilasty	18	172	220,7	23,5	15,81	1,500
2	Węgiel	2	174	107,2	13,7	16,19	1,200
1	Pieszkowiec drobnoziarnisty	18	192	637,7	23,2	15,89	4,370

3. OMÓWIENIE WYNIKÓW BADAŃ

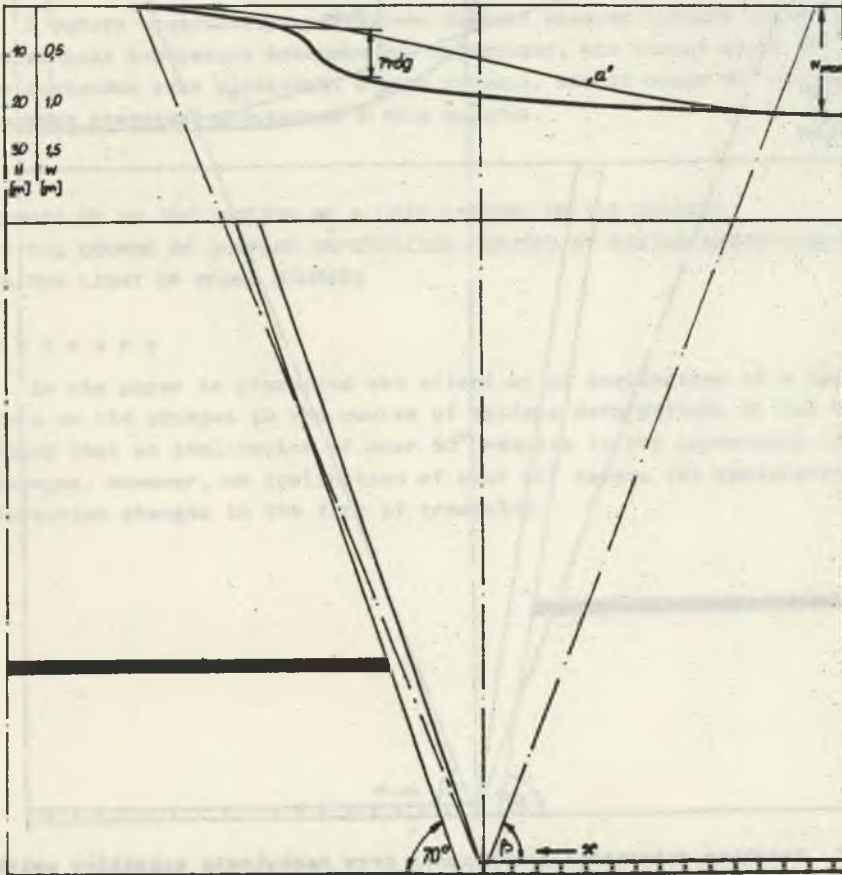
Badania wykonano na modelach o kątach nachylenia szczeliny uskokowej $\delta = 80^\circ, 70^\circ, 60^\circ$ i 50° . Wyniki badań przedstawiono wykreślnie odpowiednio na ryc. 2, 3, 4, 5. Każdorazowo określano profil niecki osiadania

Ryc. 2. Przebieg deformacji powierzchni przy nachyleniu szczeliny uskokowej pod kątem $\delta = 50^\circ$

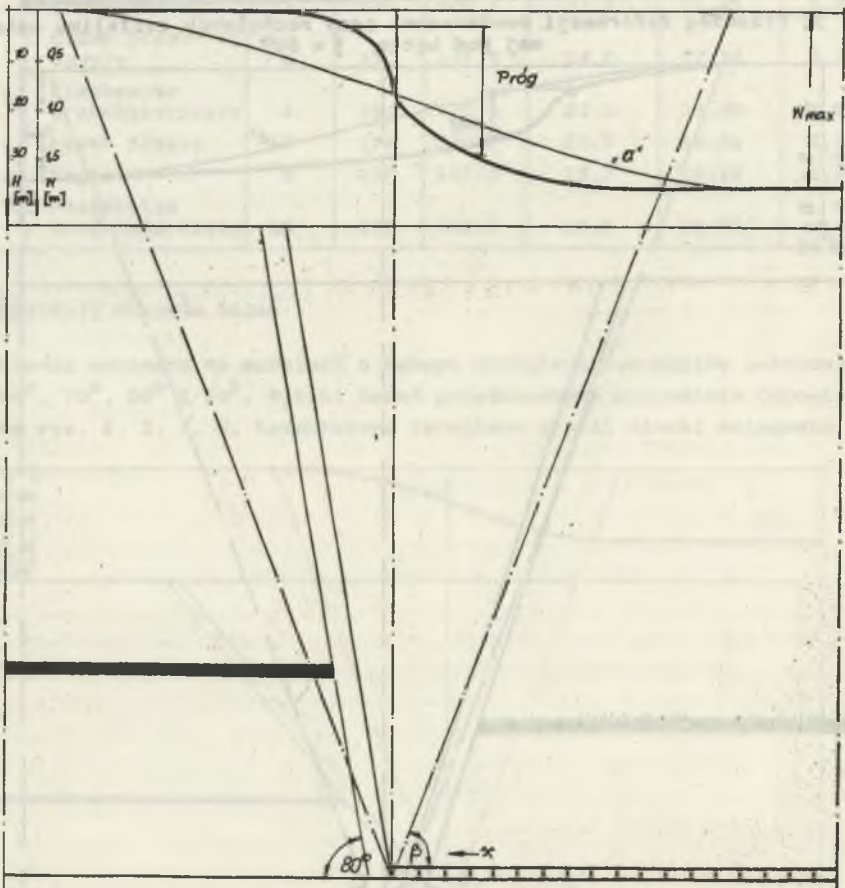

Rys. 3. Przebieg deformacji powierzchni przy nachyleniu szczeliny uskokowej pod kątem $\beta = 60^\circ$

Rys. 4. Przebieg deformacji powierzchni przy nachyleniu szczeliny uskokowej pod kątem $\beta = 70^\circ$

wg Budryka-Knotheho, parametry jej określano na modelu. Przebieg wykresu osiadań zbadano na możliwość występowania progów. Przyjmując, że punkt na otrzymanej z badań krzywej osiadań, dla którego wskaźnik maksymalnego pochylecia terenu jest większy od analogicznego wskaźnika teorii Budryka-Knotheho będzie początkiem powstałego progów, a końcem progów będzie punkt, w którym wskaźnik ten będzie odpowiednio mniejszy. W przypadku występowania progów na powierzchni zostały one zaznaczone na wykresach. Jak widać, progi na powierzchni występować mogą, jeżeli kąt nachylenia płaszczyzny uskoku będzie większy od 60° . Z badań wynika, że profil niecki osiadań będzie się różnił od teoretycznego jeżeli eksploatacja będzie prowadzona w sąsiedztwie uskoku o kącie nachylenia większym od 50° . Pozostałe parametry deformacji powierzchni w zasadzie są zgodne z parametrami teorii obliczonymi dla górotworu niezaburzonego strefą uskoku.

Rys. 5. Przebieg deformacji powierzchni przy nachyleniu szczeliny uskoku pod kątem $\alpha = 80^\circ$

LITERATURA

- [1] I.D. Nasonow: Modelirowanije gronnych procesow. Niedra, Moskwa 1969.

Recenzent: Prof. dr hab. inż. Józef MAŁOSZEWSKI

ВЛИЯНИЕ НАКЛОНА ТРЕЩИНЫ СБРОСА НА ИЗМЕНЕНИЕ ХОДА
ДЕФОРМАЦИИ ПОВЕРХНОСТИ, ВЫЗВАННОЙ ГОРНЫМИ РАБОТАМИ
В СВЕТЕ МОДЕЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

Р е з ю м е

В работе представлены результаты влияния наклона трещины сброса на изменение хода деформации поверхности. Определено, что наклон свыше 50° , влияет на появление этих изменений. В свою очередь, наклон свыше 60° вызывает появление изменений деформаций в виде порогов.

EFFECT OF AN INCLINATION OF A LEAP FISSURE ON THE CHANGES
IN THE COURSE OF SURFACE DEFORMATION, CAUSED BY MINING EXCAVATIONS,
IN THE LIGHT OF MODEL STUDIES

S u m m a r y

In the paper is presented the effect of an inclination of a leap fissure on the changes in the course of surface deformation. It has been found that an inclination of over 50° results in the appearance of these changes. However, an inclination of over 60° causes the appearance of deformation changes in the form of treeholds.